

CUMHURİYET DÖNEMİNDE İLKOKUL PROGRAMLARI

Cavit Binbaşoğlu

İlkokul programları Cumhuriyet döneminde, 1924, 1926, 1936, 1948, 1968 tarihlerinde tümüyle yeniden düzenlenmiş, 1981'den sonra da ayrı ayrı derslere ait programlar yayımlanmıştır. 1927, 1930, 1936, 1938, 1939, 1946 yıllarında da köy okulları programı ya da taslakları çıkarılmıştır. (Bkz. Tablo 1-10, s. 165-170)

Bunların içinde 1926 tarihli ilkokul programı, Cumhuriyet dönemi ilkokul programlarının en önemli olanıdır. Bundan sonra en önemli değişiklik 1968'de olmuştur. Daha sonraki programlar, bunun zamana ve çevreye göre geliştirilmiş şekilleridir. Bu yazıda 1926 tarihli ilkokul programı esas alınarak, daha sonraki programlardaki genel amaç ve ilkeler, daha sonra da yine 1926 programındaki sıraya göre, dersler, derslerin özel amaçları ve önemli üniteler belirtilecektir. Bunlar yapılırken her konuda daha sonraki programlarda ne gibi değişiklikler yapıldığı ve bu suretle programlarda nasıl bir gelişme olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır.

Cumhuriyet'ten Önceki Durum

Cumhuriyet'ten önceki son ilkokul programı, 1914 yılında yayımlanmıştır. "Mekâtib-i İptidaiye Ders Müfredatı" adını taşır. Bu yazının altında "Altı, beş, dört ve üç dersane ve muallimli mekteplere mahsus" yazısı vardır.

Bu programa göre ilkokullar altı yıllıktır ve üç döneme ayrılmıştır. Birinci ve ikinci sınıflar "Devre-i Üla" (İlk Dönem) üçüncü ve dördüncü sınıflar "Devre-i Mutavassıta" (Orta Dönem), beş ve altıncı sınıflar "Devre-i Âliye" (Yüksek Dönem) adını almıştır. (Programlarda her dönem 1. ve 2. sınıflar olarak ayrılmıştır.)

Bu dönemde ilkokullarda şu dersler okutulmuştur:

Elifba (Alfabe): İlk sınıfta;

Kuran-ı Kerim, Malûmat-ı Diniye: 1, 4, 4, 4, 3, 3 ders saati olarak her sınıfta;

Musahabat-ı Ahlâkiye: 3, 2, 2, 1, 1, 1 ders saati olarak, her sınıfta;

Kıraat (Okuma): Elifba'dan sonra 3, 3, 2, 2, 2, 2 ders saati olarak her sınıfta; (Birinci sınıfta Elifba bitinceye kadar, okuma yerine Elifba okutulurdu.)

İmlâ: İkinci sınıftan itibaren haftada 1'er ders saati;

Ezber (İnşat, tarihi temsiller): Her sınıfta birer ders saati;

Yazı (Selis, Rika): İkinci ve üçüncü dönemlerde birer ders saati;

Sarf ve Nahiv (Dil Bilgisi): 2. ve 3. sınıflarda 2'şer, 4, 5, 6. sınıflarda 1'er ders saati;

Tahrir: 2. ve 3. sınıflarda 1'er, 4, 5. ve 6. sınıflarda 2'şer ders saati;

Tarih: Birinci sınıflar hariç, diğer sınıflarda 2'şer ders saati;

Coğrafya: Birinci sınıflar hariç, 2. ve 3. sınıflarda 1'er, diğer sınıflarda 2'şer ders saati;

Hesap: Birinci sınıflarda 4, ikinci sınıfta 3, diğer sınıflarda 2'şer ders saati;

Hendese: 3, 4 ve 5. sınıflarda 1'er ders saati;

Eşya Dersleri: Birinci sınıfta 4, diğer sınıflarda 2'şer ders saati;

Ziraat: Her sınıfta 2'şer ders saati;

Elişleri: Her sınıfta 2'şer ders saati;

Resim: 1, 2, 3, 4, sınıflarda 1'er saat, 5, 6. sınıflarda 2 ders saati;

Musiki: Her sınıfta birer saat;

Terbiye-i Bedeniye (Sihhiye, Askeri Talim, Oyun ve Nişan): Her sınıfta 2 ders saati.

1914 yılında bir kısım ilkokullar, "Nümune Mektebi İptidaiyeleri" (Örnek İlkokullar) adıyla yeni okullar haline getirilmiştir. Haftalık 30 saat olmak üzere, bu okulların programlarında ve ders saatlerinde değişiklik yapılmıştır. Bu okulların programlarına, ikinci sınıftan itibaren her sınıf için 6 saat Fransızca dersi konmuştur. Bu programda anaokulu ve sınıflarının programları da yer almıştır.

Bu programda derslerin öğretim yöntemleri ile ilgili bir açıklama yoktur. Esere "müfredat" denilmesi, konuları tek tek içermesinden dolayıdır. Bunlar, *Mekâtib-i İptidaiyeye Mahsus Talimatname* adlı başka bir eserde yer almıştır. Bu eser de 1915 (1331) yılında İstanbul'da Matbaa-i Âmire'de basılmıştır. Eserin üzerinde yazarların adı yoktur. Sadece "Maarif-i Umumiye Nezareti" yazısı vardır. Bu eserin, içinde İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu ile Süleyman Paşazade Sami Bey'in de bulunduğu bir komisyon tarafından yazıldığı bilinmektedir.¹ Kitaptaki tertip ve üslup, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun 1912'de yayımladığı *Talim ve Terbiyede İnkılap* adlı eserindeki andırmaktadır.

Kitap, eğitim ve öğretim hakkında genel düşüncelerle başlamaktadır. İlkokulların önemi ve amaçları açıklanmakta, eğitimin bazı önemli ilkeleri ile ilköğretimin genel ilkeleri yer almaktadır. Öğretim yöntemi kısmında önce, "Ders okutmaktan amaç nedir", "Ezberletmek değil, anlatmak gerektir", "Öğretim yöntemi nedir", "Öğretimin temel koşulları" açıklanmıştır. Bu kısımda: "Derslerin anlaşılması için koşullar", "Derslerin türü", "Öğretmenin anlatımı nasıl olmalıdır", "Çocukların dilini anlamak gerekir", "Çocuklara anadilini öğretmek gerektir", "Okul kitaplarının anlatım biçimi", "Öğretmenin dili, yaş ve zekâya göre değişmelidir", "Öğretimde gelişme, kolaydan güce gitmektir", "Öğretimde bilinenden bilinmeyene gitmek gerektir", "Öğretimde parçadan bütüne gitmek gerektir", "Düşüncelerin oluşması için çeşitli duyular ve izlenimlerin varlığı gereklidir", "Bilgileri, incelemeler ve deneylerle kazandırmak gerektir", "Bilgileri, doğal çevrelerinde vermek gerektir", "Derslere hayat ve menfaat sokmak gerektir", "Derslerin doğal ve asli çevreleri nelerdir?", "Dersler için çevre ve temsiller", "Dersler için çevre ve resim", "Dersler için çevre ve elişleri" konuları işlenmiştir.²

Bu kitap, İkinci Meşrutiyet'ten önce var olan ve 1915'lerde devam eden eğitim ve öğretim anlayışını değiştirmeye ve yeni eğitim ve öğretim anlayışına götürmeye çalışmaktadır. Daha ilk cümlede eğitimin ve öğretimin amacı (günümüz Türkçesiyle) şöyle açıklanmaktadır.

“Eğitim ve öğretimde amaç, şimdiye kadar bizde anlaşıldığı gibi, çocukları uslandırmak, çocukların kafasını bilgilerle doldurmak değildir. Bizde yerleşmiş olan bu eski inanişe göre, eğitim ve öğretim sahibi çocuk, dersini ezberleyen ve uslu oturan çocuktur. Oysa, bu inanış, tamamıyla yanlıştır. Çünkü, bir adamı adam eden, bir insanın hayattaki başarısını hazırlayan şey, uslu, mahcup, korkak, belleği kuvvetli, bilgisi çok, hatta zeki olması bile değildir. Bu başarı, her şeyden önce, azim, girişim, sabır ve sebat, cesaret, şecaat gibi ahlaksal niteliklerin, karakterin ürünüdür.”³

Görüldüğü üzere, bu satırlarla eğitime ilişkin çağdaş görüşler ülkeye girmiştir; fakat uygulamanın böyle olduğu söylenemez.

1924 Programı

Cumhuriyet ilan edildikten sonra, eğitim sisteminde ve bu arada ilkokul programında da değişiklikler yapıldı. Cumhuriyet döneminin ilk programı 1924 (1340) tarihli “İlk Mekteplerin Müfredat Programı”dır. Bu program, İlköğretim Dairesi tarafından hazırlanmıştır. 1924 yılında toplanan 2. Heyeti İlmiye kararlarına göre, ilkokullar 6 yıldan 5 yıla indirilmiştir. Bunun dışında, bu programın 1914 programından pek farkı yoktur. Haftada 26 ders saati tutan ders çizelgesinde –yabancı dil dersi dışında– hemen hemen aynı dersler yer almıştır. Bazı derslerin haftalık saati azaltılmıştır. Kız ve erkek ilkokulları için ayrı ders dağıtım çizelgeleri hazırlanmıştır. Bu programda, ilk okuma ve yazma öğretiminde öğretmen, ses (savtî) yöntemi ile kelime yönteminden birini seçmek ve uygulamakta serbest bırakılmıştır. Programda, her iki yönetime göre izlenecek yolların ayrı bir yönetmelik ile açıklanacağı da belirtilmiştir.⁴

Yine bu programa göre alfabe (okuma) dersi ile yazı dersi, aynı anda yapılacaktır. Yani, çocuklar okudukları sözcükleri yazacaklar ve yazdıklarını da okuyacaklar; böylece okuyanın yazamaması gibi bir durumun önüne geçilecekti. Bu, eğitimde “ileri” bir anlayıştı.

Ayrıca, ilk okuma yazmada, öğretilecek sözcüklerin anlamlı olmasına dikkat edilmesi istenmiştir. Harflerin öğretilmesinde (Arap harflerindeki) alfabetik sıra izlenmeyecektir.⁵

1924 programında Türkçe grubu içine giren dersler şunlardı: Okuma, inşat, imla, dilbilgisi, tahrir, yazı.⁶ Bu programda anlamlı okumaya, açık okumaya, okunanı anlattırmaya, her derste 3-4 sözcüğün anlamını kavratırmaya ve cümle içinde kullandırmaya önem verilmiştir. Ayrıca okuma parçalarının, ahlaki ve edebi bir değeri olması yanında, ulusal tarih ve özellikle Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet ilkeleri ile ilgili olması istenmiştir.⁷

1924 yılında bu programın 1, 2, 3 ve 4 öğretmenli okullarda nasıl uygulanacağına dair bir yönetmelik de yayımlanmıştır. Bu yönetmeliğin ilk kısmında uygulama ile ilgili açıklamalar vardır. Sonraki kısımlarda, çeşitli sınıf ve öğretmen durumlarına göre, ders dağıtım çizelgeleri ile haftalık ders programları yer almıştır.

1926 Programından Günümüze

İkinci Meşrutiyet döneminde 29 Eylül 1329’da (1913’te) çıkarılan 305 sayılı Tedrisatı İptidaiye Kanun-i Muvakkati’nin beşinci maddesi, ilkokulların amaçlarını şöyle saptamıştı (Günümüz Türkçesiyle):

“İlkokullar, çocukların zihinsel yetilerini paralel bir şekilde geliştirecek esasları ortaya ko-

yan ve herkese gerekli olan bilgileri kazandıran okullardır...”

Bu amaç, zihinsel etkinliklere ve bilgi kazandırmaya daha çok yer ve önem verilmesini istemektedir. 1914 programı, daha çok, bunları geliştirmeye çalışmıştır. Bunun etkisi, Cumhuriyet’in ilk yıllarına kadar sürmüştür. 1926 programında ise, ilkokulların başlıca amacı, genç kuşağın çevresine etkin bir biçimde uyumunu sağlamak suretiyle, onları iyi yurttaşlar olarak yetiştirmektir.⁸

1929 tarihli İlk Mektepler Talimatnamesi’nde de ilkokulların amaçları şöyle saptanmıştır (Günümüz Türkçesiyle):

“a) İlköğretim çağında bulunan çocukların, bedence ve ruhça en sağlıklı alışkanlıklara sahip olmalarını sağlayacak bir ortam içinde, en gerekli bilgileri ve becerileri kazanmalarını sağlamak;

b) Genç kuşağa, okula ilk girdiği günden başlayarak toplumsal güç ve yetenek bakımından, ulusal toplum ve Türk Cumhuriyeti’ne, ruh ve bedence en yararlı bir biçimde uyum sağlamaya yönelik ye-

terlik kazandırmak.”⁹

Bu amaçlarda, İkinci Meşrutiyet dönemine göre, bir farklılık vardır. Sadece bilgi ve hatta iyi alışkanlıklar yeterli görülmemektedir. Bireyin çevresine etkin uyumu ve ulusal toplum ile Cumhuriyet ilkelerine sahip çıkmak, ön plana geçmiştir.

1927 tarihli Köy Mektepleri İçin Müfredat Programı’nda da aynı amaçlara bağlı kalınacağı belirtilerek, “Köy okulları için köy çocuklarına gereksinim ve ilgilerine uygun” bir program hazırlama gereği duyulmuştur.¹⁰ Program konuları arasında ufak farklar vardır.

1936 programında, ilkokulun yukarıdaki genel amaçları yerine, iktidardaki tek parti Cumhuriyet Halk Partisi’nin programındaki “Ulusal Eğitim” kısmına bağlı kalındığı görülmektedir: Cahilliği ortadan kaldırmak, kuvvetli Cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, laik ve devrimci yurttaşlar yetiştirmek ön plana çıkmıştır. Bu ilkeler, Atatürk’ün çeşitli tarihlerdeki sözleriyle pekiştirilmiştir.¹¹ Fikir ve beden eğitimine bu programda da yer verilmiştir. Öğrencinin girişim gücünü geliştirmek, içten bir ahlak anlayışına ve disiplinli bir çalışma ortamında iş yapmaya alıştırmak... gibi amaçlar güdülmüştür.¹² Tarih ve dil bilinci de ilkokul programlarında önemli bir yer tutmaktadır.¹³

1927 yılında çıkarılan Köy Mektepleri Programı’nda “Eğitim ve Öğretimde Daima Gözönünde Bulundurulacak Hedefler” saptanmıştır. Bunlar, 1930 ve 1938 tarihli baskılarında da yer almıştır. Burada yer alan 7 hedef, son derece değerli ve anlamlıdır. Özetle:

1) Öğretim, daima, son derece pratik ve ayani (duyulara hitap eder) olmalıdır.

2) Bilgiden çok çevrede geçerli olacak, işe yarayacak alışkanlıklara yer verilmelidir.

Türk Ocaklarının yoksul çocukların eğitimi için yurt çapında açtığı okullardan biri, 1931.

8. İlk Mekteplerin Müfredat Programı, 1926, s. 3.

9. İlk Mektepler Talimatnamesi, 1929, Madde: 2.

10. Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1927, s. 3.

11. İlkokul Programı, 1968, s. 6-12.

12. Ibid, s. 13.

13. Ibid, s. 16.

3) Bilgiler, iyi alışkanlıklar kazandıracak biçimde çocuğun ruhuna nüfuz etmelidir.

4) Köy çocuğunu, köy hayatına bağlı kalarak; ulusal, uygar ve insancıl fikir ve duygulara sahip bir hale getirmek en büyük ülkü olmalıdır.

5) Köylerde çocuklar, köy hayatını daha sağlıklı, daha iyi ve daha mutlu bir hale getirecek bir biçimde yetiştirilmelidir.

6) Köylerde çocuklar, kendi köyleri hakkında en gerekli bilgilere sahip olacak biçimde ve köylerin refah ve mutluluğuna hizmet edecek bir ülkü ile yetiştirilmelidir.

7) Köy çocukları da, Türk Cumhuriyeti'nin küçük yurttaşlarıdır. Öğretmenler, her vesileden yararlanarak, kendilerine Türk devrimlerinin ülkülerini telkin etmelidirler.¹⁴

1939 Temmuzunda toplanan 1. Milli Eğitim Şurası'nda üç sınıflı ve tek öğretmenli bütün köy okullarının beş sınıfa çıkarılması kararlaştırılmış; buna göre, Köy İlkokul Program Projesi yayımlanmıştır. Bu projede de yukarıdaki 7 esas aynen yer almıştır. Program, yeni duruma göre, yeniden düzenlenmiştir.

1948'de yayımlanan ilkokul programı, milli eğitimin amaçlarını dört başlık altında saptamıştır. Bunlar, yetiştirilecek çocuğun toplumsal bakımdan, kişisel bakımdan, insanlık ilişkileri bakımından, ekonomik hayat bakımından en iyi yurttaş olmasını sağlayacak biçimde düzenlenmiştir. Her biri, birkaç maddeden ibarettir. Örneğin, "Toplumsal bakımdan" kısmında şu maddeler yer almıştır:

- a) Türk milletinin bir evladı olmanın şerefini duyar ve sorumluluğunu kavrar;
- b) Şerefli Türk tarihinin değerlerini korur, Türk devriminin ilkelerine bağlıdır;
- c) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın sağladığı yurttaş hak ve özgürlüklerine saygılıdır;

14. Köy Mektepleri İçin Müfredat Programı, 1927, s. 6-7.

Kuyucak İlkokulu 2. sınıf öğrencilerinin istasyona inen merdivenlerde çektiği hatıra fotoğrafı, Aydın, 1940.

- d) İnsanlara karşı iyi duyguludur;
- e) Yurttaşlar arasında milli birlik esaslarını bozmayan fikir ayrılıklarını hoş görür;
- f) Kanunlara uyar ve medeni vazifelerini yerine getirir;
- g) Milli kaynakları korur;
- h) Kötü şartları düzeltmek için çalışır;
- i) Bilimsel çalışma ve ilerlemelerin genel refaha getireceği yardımı kavrar.”¹⁵

Bu amaçlar, 1973 tarihinde yayımlanan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na kadar 1962 tarihli ilkokul program taslağında ve 1968 tarihli ilkokul programında da tekrarlanmıştır.

1961 tarihinde çıkan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 1. maddesinde, “İlköğretim, kadın erkek, bütün Türklerin milli gayelerine uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir” şeklinde yer almıştır. Bu hükmün ayrıntıları, önce 1962 tarihli ilkokul program taslağında daha sonra da 1968 tarihli ilkokul programında A- Kişisel bakımdan, B- İnsan ilişkileri bakımından, C- Ekonomik hayat bakımından, D- Toplum hayatı bakımından olmak üzere, yeniden ayrıntılı bir biçimde saptanmıştır. 1968 tarihli ilkokul programında ilköğretimin amaçları da belirtilmiştir.

İlkokul program taslağındaki “İlköğretimin Amaçları”, “İlköğretim Kurumları Yönetmeliği”nin 5. maddesine, özet olarak girmiştir. 12 fıkradan ibaret olan bu madde, ayrı ayrı yayımlanan ders programlarına da konmuştur. Örneğin, Ocak 1988'de çıkan hayat bilgisi programında vardır.¹⁶

Bunun gibi, “Türk Milli Eğitiminin Amaçları” da, ayrı ayrı basılan ders programlarında yer almıştır. Örneğin, hayat bilgisi programında.¹⁷

Bu amaçlar, Milli Eğitim Temel Kanunu'nun ikinci maddesinde şu şekilde saptanmıştır. “Türk milli eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini:

1. Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani ve manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyet'ine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;
2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, yeni bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri ve davranışlar ve birlikte iş-görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak; Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu arttırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı he-

deflemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.”¹⁸

“Özel amaçlar” da Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 3. maddesinde belirtilmiştir.

“Madde 3- Türk eğitim ve öğretim sistemi, bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenir ve çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçları, genel amaçları ve aşağıda sıralanan temel ilkelere uygun olarak tesbit edilir.”

Burada saptanan ve açıklanan 14 ilke vardır. Bunlar şunlardır:

“1- Genellik ve eşitlik, 2- Ferdin ve toplumun ihtiyaçları, 3- Yönelme, 4- Eğitim hakkı, 5- Fırsat ve imkân eşitliği, 6- Süreklilik, 7- Atatürk inkılap ve ilkeleri, Atatürk milliyetçiliği, 8- Demokrasi eğitimi, 9- Laiklik, 10- Bilimsellik, 11- Planlılık, 12- Karma eğitim, 13- Okul ve ailenin işbirliği, 14- Her yerde eğitim (Milli Eğitim Temel Kanunu, Madde: 3)”

1973 tarihli Milli Eğitim Temel Kanunu’nda da ilköğretimin amaçları, “iyi yurttaş”, “temel bilgi, beceri ve alışkanlıklar kazandırmak”, “milli ahlak”, “ilgi, istidat ve yeteneklerine göre yetiştirmek”, hayata ve üst öğrenime hazırlamak şeklinde ifade edilmiştir. (Madde: 23)

İlköğretimin amaçları son olarak, İlköğretim Kurumları Yönetmeliği’nin 5. maddesinde, yukarıdaki amaçları biraz daha geliştirerek şöyle saptanmıştır:

“Madde: 5- İlköğretim kurumlarının amaçları, Türk milli eğitiminin genel amaç ve ilkele-ri doğrultusunda:

- a) Öğrencileri ilgi, istidat ve kabiliyetleri istikametinde yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamak;
- b) Öğrenciye Atatürk İlkelerine ve İnkılaplarına, T.C. Anayasası’na, demokrasinin ilkele-rine uygun olarak, haklarını kullanabilme, görevlerini yapabilme ve sorumluluklarını yük-lenebilme bilincini kazandırmak;
- c) Öğrencinin milli kültür değerlerini tanımasını, takdir etmesini, çevrede benimsenmesi-ni ve kazanmasını sağlamak;
- ç) Öğrenciyi toplum içindeki rollerini yapan, başkaları ile iyi ilişkiler kuran, işbirliği içinde çalışabilen, çevresine uyum sağlayabilen, iyi ve mutlu bir vatandaş olarak yetiştirmek;
- d) Buldukları çevrede yapacakları eğitim, kültür ve sosyal etkinliklerde milli kültürün benimsenmesine ve yayılmasına yardımcı olmak;
- e) Öğrenciye fert ve toplum meselelerini tanıma, çözüm arama alışkanlığı kazandırmak;
- f) Öğrenciye sağlıklı yaşamak, ailesinin ve toplumun sağlığı ve çevreyi korumak için gere-ken bilgi ve alışkanlıkları kazandırmak;
- g) Öğrencinin el becerisi ile zihnî çalışmasını birleştirerek çok yönlü gelişmesini sağlamak;
- h) Öğrencinin araç ve gereç yoluyla sistemli düşünmesini, çalışma alışkanlığı kazanmasını, estetik duygularının gelişmesini hayal ve yaratıcılık gücünün arttırılmasını sağlamak;
- ı) Öğrencinin mesleki ilgi ve yeteneklerinin ortaya çıkmasını sağlayarak, gelecekteki mes-leğini seçmesini kolaylaştırmak;
- i) Öğrenciye üretici olarak geçimini sağlaması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunma-sı için bir mesleğin ön hazırlığını yaptıracak, mesleğe girişini kolaylaştıracak ve uyumunu sağlayacak davranışları kazandırmak;

j) Öğrencinin serbest zamanlarını değerlendirilmelerini, öncelikle enerjiden ve artık malzemeyle, savurganlığa kaçmadan yararlanmalarını sağlamaktır.”¹⁹

Buradaki amaçlar sekiz yıllık ilköğretimi kapsamaktadır. Bu nedenle, bir kısmı eski 5 yıllık ilkokulun amaçları dışındadır.

Bu amaçlar, 1962 tarihli ilkokul programı taslağı ile başlayan ve 1968 programında son şeklini alan milli eğitimin amaçlarına uygun olarak gerçekleştirilen dört bölümlü 6 sayfa-
lık İlköğretimin Amaçları'nın özetlenmiş şeklidir. Özet olduğu için 1968 programındaki somut amaçlar, burada daha soyut bir hale getirilmiştir. Örneğin, 1968 programındaki: “İyi düşünme ve doğru hüküm verme alışkanlığını kazanmıştır” şeklindeki bir amacın aşağıya aktardığımız somut şu belirtilerine yer verilmemiştir:

a. Doğru hüküm verebilmek için herhangi bir olay ya da durumu, çözülmesi gereken bir problem olarak ele alır.

b. Doğru düşünmeye engel olan peşin hükümlere, kanıtsız inançlara, propagandaya, duygu ve heyecanlara kendini kaptırmadan, inceleme, araştırma yollarına başvurmayı öğrenir.

c. Vardığı sonucun doğru olup olmadığını denemeye ve kontrol etmeye çalışır. Atatürk'ün milletimizi eriştirmek istediğı Batı uygarlığının temeli olan ‘müsbet düşünme’ ilkesini benimser.”²⁰

Amaçlar soyutlaştıkça uygulama olanakları azalır.

İlkokulda Eğitim ve Öğretim İlkeleri

1926 tarihli ilkokul programı, ilke, yöntem, ders ve konular bakımından, hem biçim, hem de içerik yönünden bir devrim programıdır. Daha doğrusu eğitim bilimi (pedagoji) devrimidir. 1924'ten önce 6 yıl olan ilkokul süresi, 1924'te 5 yıla, üç dönem de iki döneme indirilmiştir. İlk üç yıla “birinci dönem”; son iki yıla da “ikinci dönem” denmiştir. (Bkz. Tablo 2, s. 165)

Daha önceki programlarda, bütün sınıflarda dersler, birbirinden tamamen ayrı ve bağımsızdı. Birinci dönemde, bütün dersler “hayat” ve “toplum” eksenini etrafında toplanmıştır. Buna “toplu öğretim ilkesi” ya da “toplu öğretim sistemi” denmiştir. Bu durumda, daha önceden, birinci sınıfta başlayan Musahabat-ı Ahlâkiye (Ahlaki Sohbetler), ikinci sınıfta başlayan tarih, coğrafya ve tabiat tetkiki gibi dersler, hayat bilgisi adı altında birleştirilmiştir.²¹ Bu suretle, hayat bilgisi dersi, bütün derslerin belkemiğini oluşturmuştur. Diğer Türkçe grubu derslerle, aritmetik, geometri, el işi, resim, müzik ve jimnastik dersleri programda ayrı dersler olarak gösterilmekle beraber, kendi özel teknikleri öğretildikten sonra, uygulama ve araştırmaların daima hayat bilgisi ile olan bağları korunmak suretiyle yapılması istenmiştir. Tarih, coğrafya, tabiat dersleri ve eşya dersleri de ikinci döneme alınmıştır. Bu programda hayat bilgisi dersi ile diğer derslerin birbiri ile nasıl ilişkilendirileceğı de ayrı bir “irtibat cetveli”nde gösterilmiştir. 1930 programında bu cetveller de programa eklenmiştir.²²

Bununla birlikte, ikinci dönemde ayrı olsa da, çeşitli bilim başlangıçlarının yine de birbirini pekiştirecek bir biçimde öğretilmesi istenmiştir.

Bu programla getirilen en önemli öğretim ilkesi, öğretimin gözleme ve öğrencinin kişisel

çalışmasına, yani iş ilkesine dayanmasıdır. Bütün derslerin, öğrenciyi kişisel çalışmaya teşvik etmesi, onların ilgisine dayanması esas alınmıştır. Özellikle resim-el işi derslerine çok önem verilmiştir. “Öğrencinin dersleri, mümkün olduğu kadar, bizzat işleyerek, bizzat zihinsel etkinlikte bulunarak öğrenmesi”, 1926 programının en belirgin özelliğidir. Bu da, yöntem açısından, getirilen bir devrim ya da yeniliktir.

Yine 1926 programında getirilen bir başka yenilik de, her dersin hedeflerinin belirlenmesi olmuştur. Daha önceki programlarda böyle hedefler yoktu.

Bu programla getirilen bir başka eğitim ve öğretim ilkesi de, derslerin öğretiminde çevresel koşulların dikkate alınmasıdır. Özellikle hayat bilgisi ve yurt bilgisi derslerinin, doğal ve toplumsal çevre özellikleri dikkate alınarak öğretilmesi istenmiştir. En azından, hareket noktası, bunlar olmuştur. Bu suretle, “yakından uzağa” ilkesi benimsenmiştir.

Burada sayılan eğitim ve öğretim ilkeleri, 1936, 1948 ve 1968 programlarında da geliştirilerek yer almıştır.²³ Toplu öğretim ilkesi, 1968 programında ilkokulun ikinci döneminde de uygulanmaya başlamıştır.²⁴

1926 programındaki eğitim ve öğretim ilkeleri –1936 programının getirdiklerinden de yararlanılarak– 1948 programında daha belirgin bir hale getirilmiş ve açıklanmıştır. Bu suretle, 17 ilke saptanmıştır. Bunlar şunlardır:

“1- İlkokul ulusal bir eğitim kurumudur.

2- İlkokul gerçek bir topluluktur.

3- İlkokul, çocuğa geniş ölçüde etkinlik, iş ve yaratma imkânları sağlayan canlı bir çevre olmalıdır.

4- Okulda pratik bilgi ve becerilere yer verilmelidir.

5- İlkokul, öğrencilerine kazandırılacak bilgi ve becerilerin sağlam ve köklü olabilmesi için, çocuklara çalışma yerleri hazırlamalı; buraları, çalışma araçlarıyla donatılmalıdır. (Burada derslik, işlik, mutfak, arılık ve okul uygulama bahçelerinin nasıl düzenlenebileceği açıklanmıştır.)

6-İlkokulların bütün çalışmalarında tutum, milli kaynakları korumanın ve ulusal ekonomi kavrayış ve duygusu önemli bir yer almalıdır.

7- Okul, öğrencilere yöntemli ve verimli çalışma yollarını öğretecek; bu bakımdan, onlara, iyi alışkanlıklar kazandırmaya çalışacaktır.

8- İlkokulda, çocukların özellikleri gözönünde bulundurulmalıdır.

9- Okul ile aile arasında sıkı bir işbirliği sağlanmalıdır.

10- İlkokul, çocuklara fikirlerini ve duygularını türlü yollarla ifade etme imkânlarını vermelidir.

11- Çocukları bir konuya, bir etkinliğe karşı ilgilendirmek için onların içgüdülerinden yararlanılmalıdır.

12- Okul, öğrenciyi bilimsel yöntemlere göre çalışma yollarını öğretmek, onu eleştirel düşünmeye yöneltmeli; gündelik hayatında hareketlerini düşünerek ve muhakeme ederek düzenlemeyi onda bir alışkanlık haline getirmelidir.

13- Ahlak eğitiminde başarılı olmak için çocuklara soyut ahlak kuralları belletmekten çok, onların yaşayışlarının ahlaki olmasını sağlamaya çalışılmalıdır.

14- Okul, çocuklarda güzel şeylere karşı sevgi ve bağlılık uyandırmalı, onlara kendi yaşlarına göre, her şeyde ve her yerde güzeli, iyiyi, doğruyu arayıp bulma ve değerlendirme alışkanlık ve iktidarını kazandırmalıdır.

15- İlkokul, öğrenciye boş zamanlarını iyi bir şekilde kullanma alışkanlığı kazandırmalıdır.

16- İlkokul, çalışmalarında, yakın yurt ve yakın zaman ilkesi egemen olmalıdır.

17- İlkokulun ilk üç sınıfını teşkil eden birinci döneminde 'toplu öğretim' esasına uyulacaktır."²⁵

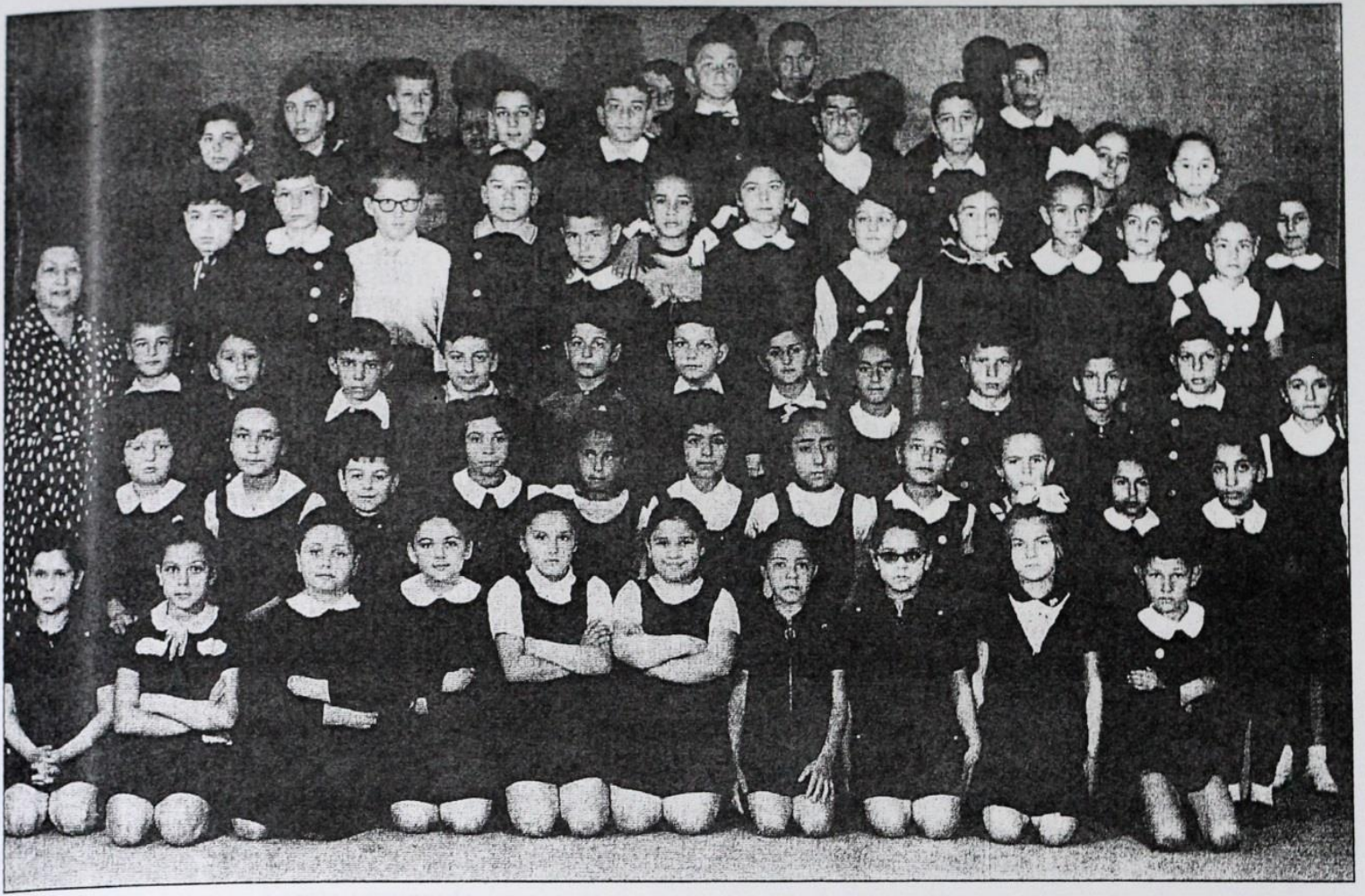
1968 tarihli ilkokul programında da 17. maddedeki "toplu öğretim ilkesi", bütün ilkokulla yaygınlaştırılmış, diğer ilkeler yeniden düzenlenmiştir: Öğrencilerin farklı oluşlarına dikkat çekilmiş, demokratik eğitim vurgulanmış, çocuğun ilgi ve gereksinimleri ön plana çıkarılmış, öğretimde hayatilik ilkesi esas alınmıştır. Bu arada, yaparak öğrenme, planlı ve programlı çalışma, rehberlik, değerlendirme, bedensel ve zihinsel kusurlu öğrencilerin bir arada yetiştirilmeleri... gibi son yılların eğitim literatüründe görülen yeni kavramlara yer verilmiştir.

Bu ilkeler, 1988 tarihli ilkokul programında da aynen yer almıştır.

1968 programında "yöntem ve teknikler" ile "planlama ve uygulama"ya da özel bir yer ayrılmıştır. Bu kısımda, ünitenin işlenişinde, gereksinimlere göre anlatma (takrir), soru-yanıt, gözlem, inceleme, araştırma, laboratuvar, iş, gösterme (demonstrasyon), proje, deney, sorun çözme vb. yöntemler ve teknikler kullanılacağı belirtilmiştir. Gerekirse bir derste, bunlardan birden fazlasına da yer verilebilecektir.²⁶

25. İlkokul Programı, 1948, s. 3-21.

26. İlkokul Programı, 1968, s. 20.

Bunlar, özellikle proje ve sorun (problem) çözme yöntemleri, 1968 programının getirdiği yeniliklerdir. (Bkz. Tablo 7, s. 168)

Cumhuriyet döneminde 1924 yılında hazırlanan ilk ilkokul programındaki dersler, İkinci Meşrutiyet döneminde (1914) hazırlanan derslerden farklı değildi. Altı yılda okutulan dersler, beş yıllık programda da hemen hemen okutuluyordu. Haftalık ders programları da, erkek ve kız ilkokulları için hazırlanmış ve ayrı idi. Kızlar için nakış, biçki ve dikiş dersleri konmuştur. 1914 programında beden eğitimi ile birlikte olan askeri talim dersi kaldırılmıştır.²⁷

1924 programı, birkaç okulda bir yıl kadar uygulanmış, bundan sonra Cumhuriyet döneminin ilk kapsamlı programı sayılan 1926 programı yürürlüğe girmiştir.

1926 programında yer alan dersler, Tablo 2'de (s. 165) gösterilmiştir. Her sınıfta haftalık ders saati 26 idi.

Bu programın 1930'da basılan nüshasında "Din dersi" yer almamıştır. Alfabe dersi de 12 saatten 10 saate indirilmiştir. Bunların yerine, bazı derslerin haftalık saatleri artırılmıştır. Örneğin hesap-hendese (aritmetik-geometri) dersi, 2 veya 3 saatten 4'er saate çıkarılmıştır. O zamana göre, hafta ortası olan pazartesi günleri öğleden sonraları eğitsel gezintiler ve konferanslara ayrılmıştır.²⁸

1936 tarihli ilkokul programı Türkçe, alfabe, okuma, sözlü ve yazılı anlatım, imla derslerini içermiştir. Bu programda dil bilgisi dersi kaldırılmıştır. Türkçe içine giren derslerle bir bütün olarak kabul edilmiştir. Tarih, coğrafya ve yurt bilgisi, hayat bilgisi, hesap-hendese, resim-iş, yazı, müzik ve jimnastik dersleri yer almıştır. (Bkz. Tablo 3, s. 166) 1926 prog-

27. İlk Mekteplerin Müfredat Programı, 1924, s. 3-4.

28. İlkokul Programı, 1930, s. 2.

ramında “tabiat dersleri” ve “eşya dersleri” bu programda “tabiat bilgisi” adını almıştır. Kızlar için olan “ev idaresi” ve “dikiş dersleri”, bu programda, erkek çocuklar için de kabul edilerek “aile bilgisi” adını almıştır.²⁹

1936 programında, ayrıca, “Birinci Sınıfın Özellikleri” adlı bir başlık yer almıştır. Burada ilkokula gelen çocukların, özellikle, psikolojik özelliklerine dikkat çekilmiştir.

İlk Okuma Yazma (Alfabe) Öğretimi:

1926 programında alfabe dersi için şu üç hedef gösterilmiştir.

“1- Yedi, sekiz yaşındaki çocukların bildikleri ve çok kullandıkları sözcüklerin okutulmasını öğretmek;

2- Aynı sözcüklerin ezberden yazılmasını (imlasını) öğretmek;

3- Çocukların yazdıklarını okunaklı şekle sokmak ve güzelleştirmek.”³⁰

1926 programında, ilk okuma yazma öğretimi ile ilgili olarak (1) adlandırma (tesmiye) yöntemi, (2) ses (savtî) yöntem, (3) sözcük yöntemi, (4) karma (muhtelit) yöntem olduğu belirtildikten ve bunlar açıklandıktan sonra, öğretmenlerin karma yöntem ile sözcük yönteminden birini seçmekte serbest olduğu bildirilmiştir.

Burada söz konusu edilen adlandırma (tesmiye) yönteminde harflerin (eski yazıya göre elif, be, cim, dal gibi) adları söylenerek hecelemeler yapılır. Bu yöntemle ilk okuma ve yazma öğretmek yasaklanmıştır.³¹

Ses yönteminde (savtî yöntemde), önce, hecelerden başlanır; heceler seslere dönüştürülür. Bundan sonra çıkan seslerin harfi yazılır. Harflerden heceler, hecelerden sözcükler yapılır. Bu yöntem de verimli değildir.

Sözcük yönteminde çocuklara doğrudan doğruya kısa cümleler içinde sözcükler okutulur ve yazdırılır.³²

Karma yöntemde (muhtelit usul) sessiz harfler, soyut olarak söylenmeden, kendisinden sonra gelen bir sesli harf ile birlikte söylenir ve yazılır. Örneğin: “baba, baca, ada, kara, ka-ba” gibi.

1928 yılında Latin esasına dayanan yeni Türk harfleri ile öğretime geçildiği zaman, alfabe öğretiminde öğretim yönteminin nasıl olacağı hususunda bir kuşkuya düşülmüştür. Bunun için bu husus, 1930 tarihli ilkokul programının yeni basımında hiç söz konusu edilmemiştir. Fakat, 1936 tarihli ilkokul programında yukarıdaki yöntemlerden sadece “sözcük” yahut “cümle” yöntemine ağırlık verilmiştir.³³ Bu konuda 1936 programı şöyle diyor:

“Okuma-yazma işi bir yandan hayat bilgisi konularına bağlanırken, öte yandan da, çocuk ve okuma psikolojilerinin doğal gereklerine uyularak, ilk okuma yazmalarda basit cümle ve kelimelerden harekete geçilmek suretiyle, terki bî-tahlilî bir yoldan yürünerek okuma-yazmanın mekanizması kazandırılacaktır.” Buradaki “basit cümle ve kelime” yöntemi, eğitim çevrelerinde, “cümle” ya da “çözümleme” yöntemi olarak adlandırılmıştır.

1936 programında geçen “terki bî-tahlilî yol” ifadesi, basit cümle ve kelime denmesine karşın, öğretmenleri kuşkuya düşürmüştür. Buradaki “terki bî” sözü, “terkip edilmiş”, yani “bütün haline getirilmiş” anlamında olduğu halde, onlarda “harf yöntemi”ni çağrıştırmıştır. Bunun üzerine bu husus, hazırlanan 1948 tarihli programda, daha açık bir biçim-

de yazılmıştır: “İlk okuma ve yazmaya basit cümleler ve kelimelerle başlanacaktır. Zamanla, bu cümleler kelimelere; kelimeler hecelere; heceler ise harflere bölünecek ve çözümlenmeler sonunda, elde edilen her kelime, hece ve harflerle yeni yeni cümleler ve kelimeler teşkil edilecektir.”³⁴

1968 programında da aynı esasa bağlı kalınmış ve “öğrencilerin anlayabileceği” sözcükler, “basit cümleler ve kelimelerle” ibaresinin başına eklenmiştir. Bu programda, büyük ve küçük harflerin birlikte öğrenilmesi de istenmiştir.³⁵ 1988’de yayımlanan programda aynı metin yer almıştır.

Köy okulları programlarında da aynı yöntemin kullanılması istenmiştir. “Alfabe dersi, yazı ile aynı zamanda öğretilecek ve çocuklar her okudukları kelime ve cümleyi yazacaklar ve okuyacaklardır.”³⁶ Eğitimli köy okullarında da aynı yöntemle uyulmuştur. Birinci yıl öğretim kılavuzunda at, al, ana, nal sözcükleri öğretildikten sonra “Ana ata nal al” cümlesi öğretilmeye başlanmıştır.³⁷

1968 Tarihli İlkokul Programının Getirdiği Başlıca Yenilikler

Cumhuriyet döneminde ilkokul programlarının en önemlilerinden biri olan 1968 programının getirdiği yenilikler şöyle özetlenebilir:

1. Mevcut amaçlara, “ilköğretimin amaçları” eklenmiştir.
2. “Mahallilik”, “esneklik” ve “çevre program” ilkeleri daha çok yer almıştır.
3. “Toplu öğretim” ilkesi, yalnız ilk üç sınıf için değil, bütün ilkokul için kabul edilmiştir.
4. Köy ilkokullarının ilk döneminde (A grubu), ikinci döneminde (B grubu) okutulan derslerdeki konular nöbetleşe okutulduğu için öğretmensiz geçen zamanlar azalmıştır.
5. Eğitim ve öğretim yalnız ders kitaplarına bağlı olmaktan kurtulmuş; öğretmen ve öğrencilerin inceleme, araştırma, gözlem, deney, araç yapma ve kullanma etkinlikleri içinde, her türlü kaynaktan yararlanmaları olanağı doğmuştur.
6. Birer bilim dalı niteliğinde olan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersi, “sosyal bilgiler” adıyla bir ders haline getirilmiştir.
7. Türkçe grubu dersler arasına “inşaat dersi” konmuş ve açıklamaları yapılmıştır. 1981 programında bundan vazgeçilmiştir.
8. İlk okuma ve yazmada büyük ve küçük harflerin birlikte öğretilmesi sağlanmıştır.
9. Türkçe derslerinin bir “bütün” olduğuna ilişkin örnekler konmuştur.
10. Matematik öğretiminde zihinsel işlemlere, yazılı işlemlerden daha çok yer verilmesi istenmiştir.
11. Din bilgisi programının başına 4. ve 5. sınıf öğrencilerine “Velilerinin isteği üzerine okutulacaktır” yazısı konmuştur. Daha önceki programda bulunmayan 5 amaç eklenmiştir.
12. Öğretimde sorun çözme, proje ve küme çalışmaları ve rehberlik etkinliklerine büyük yer verilmiştir.

1997-1998 öğretim yılında, beş sınıflı bütün ilkokullar, üç yıllık ortaokullarla birlikte, sekiz yıllık ilköğretim okulu haline gelmiştir. Bu durumda, her sınıf için ayrı bir öğretim programı hazırlanmıştır. Ayrıca, “Davranışlar” bölümünün bulunmadığı, özet niteliğinde bir program da bu yazının yazıldığı tarihte bastırılmakta olup yakında çıkacaktır.

İlkokul Programı Değişiklikleri ve Sonuçları ile İlgili Düşünceler

Köy Enstitüleri 1944 yılından itibaren her yıl binlerce mezun vermeye başladıktan sonra, Milli Eğitim Bakanlığı'nca, 4 Aralık 1944 tarihinde 305 sayılı Tebliğler Dergisi'nde Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin çalışacakları okullarda uygulanacak öğretim programı açıklanmıştır. Bu genelgede yeni haftalık ders çizelgesi de yayımlanmıştır. Bu çizelgede yer alan derslerin konularını gösteren yeni bir programın yayımlanacağı bildirilmişse de bu gerçekleşmemiştir. Söz konusu genelge, 4274 sayılı kanuna göre Köy ve Bölge Okullarında Açılacak Köy ve Bölge Meslek Kursları Öğretim Programı Taslağı ile birlikte, 1946 yılında Köy ve Bölge Meslek Kursları Öğretim Programı Taslağı adıyla yayımlanmıştır.

Bu programda köy okulunun çevre kalkınmasına olan etkisi görülmektedir. Programda sanat ders ve çalışmaları, tarım ders ve çalışmaları, hayvan bakımı, tarla ziraatı konuları yer almıştır. Hazırlanacak köy okulu programında da benzer konuların bulunacağı anlaşılmaktadır.

Nihayet, 1945-1946 öğretim yılında ilkokul öğretmenlerine uygulanan anket sonuçları önce bir komisyon tarafından incelenmiş ve yeni bir program taslağı hazırlanmıştır. Bu taslak program, bu sefer uzmanlardan oluşan bir komisyon tarafından yeniden gözden geçirilmiş ve daha sonra 1948 yılında Talim ve Terbiye Kurulu'ndan geçirilerek resmi bir nitelik kazanmıştır. Bu sırada ayrı bir köy okulu programı hazırlanmasına gerek görülmemiş ve hayat bilgisi konuları belirlendikten sonra, köylerdeki ilkokullarda okutulacak ünite ve konular ayrıca belirtilmiştir.

İlkokul programları ile ilgili en önemli çalışma önce Bolu ve İstanbul illerinde uygulanan deneme okullarında başlamış ve sonra 14 ilin okullarında deneme niteliğinde uygulanmıştır. Bolu deneme okulları 1953-1954 öğretim yılında açılmış ve 1960-1961 öğretim yılı sonunda değerlendirilmiştir. İstanbul'dakiler ise, 1955-1956 yılında açılmış ve yıl sonunda değerlendirilmiştir.

Bolu ve İstanbul illerinde uygulanan deneme okullarının değerlendirilmesinde, denemeye katılan okul ve öğrencilerin sosyal ve zihinsel durumlarının farklı olması nedeniyle, belirli bilimsel bir sonuca varılamamıştır. Hem kentlerde ve hem de köylerde, zekâ düzeyi ileri olan öğrencilerin okul başarıları da ileri bulunmuştur.³⁸ Bu da doğal bir sonuçtur.

Fakat yapılan uygulamada, bu okullardaki çalışmaların gözleme dayanan sonuçlarının olumlu bulunması ve bunun mesleki kamuoyunda yarattığı ileri eğitim ortamı, 1968'de, program taslağının resmileşmesine yol açmıştır.

Öte yandan, 1968 programı ile gerçekleştirilen deneme çalışmaları, sadece bilgiye dayanan bir okul başarısı ile kısıtlı kalmayan, sosyal tutum ve davranışlar, özellikle de demokrasi eğitimi için büyük bir kazanç olmuştur. Bu nitelikleri eğitim bakımından bilgiden daha önemlidir. Ancak, bu niteliklerin daha sonraki program ve uygulamalarda yer aldığı kuşkuludur.

1968 programının en önemli özelliği, öğrenciyi inceleme ve araştırmaya yöneltmesi, öğretmen merkezli bir öğretim yerine, öğrenci merkezli bir öğretimi öne çıkarmasıdır. Bu, bizim, öğretmen yetiştirme ve eğitim bilimleri tarihimizde önemli bir aşama olmuştur. Bu programla, anlatma yönteminden, zaman içinde, proje yöntemine ulaşılabilmiştir. Bugün

bu anlayıştan ayrılmış görünüyorum. Çocuğun bir şeyi “söylemesi” ve “yazması” davranış değişikliği olarak görülüyor ve kabul ediliyor.

Okullarda öğretim, başlıca iki grupta toplanabilir:

- a) Bilgiler,
- b) Beceriler.

Bunların yanında bir de “alışkanlıklar” var ise de, bunlar, her ikisi için de geçerlidir. Hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve fen bilgisi, adlarından da anlaşılacağı üzere, daha çok birer bilgi dersidir. Bunların öğretilme şekli bellidir: İnceleme, araştırma, deney yapma, gösteri vb. Bu derslerde özellikle “öğrenci merkezli” bir öğretime gereksinim vardır. Başka türlü “öğrenme” ya da “davranış değişikliği” olamaz. Bu derslerle ilgili bilgileri öğretmen anlatır, öğrenci dinlerse; ya da öğrenci kitaptan okur ve ezberlerse, kalıcı bilgi ve davranış değişikliği yeteri kadar ve gerektiği gibi oluşamaz.

Türkçe, matematik, resim, yazı, müzik ve beden eğitimi dersleri bilgiden çok, birer beceri ya da anlatım dersidir. Beceriler, genellikle, o beceriye sahip olan kimsenin tutum ve davranışları gözlenerek, bir bakıma taklit edilerek öğrenilir. Bu derslerde de yine öğrencilerin ilgi, gereksinim ve yaşantıya dayanan etkinlikleri gereklidir. Bunun için bu derslerde “öğretmen merkezli” bir öğretim, bir ölçüde gerekli olabilir. Hazırlanan yeni matematik programı, hayat bilgisi ve fen bilgisi programlarından daha başarılıdır. Fakat, bu programların da eksikliği, bilgi dersleri ile (mihver derslerle) olan ilişkilerinin varlığına hemen hiç değinilmemesidir. Anlatım derslerinin programları, bunu öğretmene hatırlatmalıdır. Eski programlarda bunlar aynı kitabın içinde bulunduğu için, kolayca anlaşılıyordu. Şimdi her dersin ayrı programları yayımlanmaya başlamıştır. Bu durum, ilköğretimde “toplu öğretim” fikrinin kaybolmasına yol açabilir.

İlköğretim okulu sosyal bilgiler dersi programlarının eski tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi programlarından farklı bir biçimde hazırlanması gerekir. 1953 tarihli Milli Eğitim Şurası’nda bu derslerin sosyal bilgiler adı altında toplanması kararlaştırılmış, ancak bu, 1968’de uygulanabilmiştir. Fakat, hem 1968 programında, hem de daha sonraki programlarda, dersin adında değişiklik olmasına karşın, yine de ünitenin biri tarih, biri coğrafya, biri de yurttaşlık bilgisi ile ilişkili olarak düzenlenmiştir. Oysa, bunu yapmaktan amaç, bir üniteyi oluşturan değişik bilim konularının ünite ile ilgili olan yönlerinden bir “bütün” halinde incelenmesi idi.

Son yıllarda hazırlanan fen bilgisi programlarında da aynı şeyi görüyoruz. Oysa, Cumhuriyet döneminde, ortaokullarda 1933-1938 arasında bu konuda güzel bir örnek uygulanmıştı. Bu programın kitabında, ortaokul birinci sınıf için şu üniteleri görüyoruz:

1. Üzerinde Yaşadığımız Dünya,
2. Hava ve İklim,
3. İyi Yiyecek Elde Etme,
4. İyi Bir Akarsu Sağlamak,
5. Bedenin Zindeliğini ve Sağlığını Korumak,
6. Giyeceklerimizin Seçimi ve Korunmasını Sağlamak.

Görüldüğü üzere üniteler, öğrencinin çevreyi tanmasına ve ona iyi ve başarılı bir uyum yapmasına yönelik olarak ve tamamıyla işlevsel bir biçimde düzenlenmiştir.

Ders kitaplarında da, her bir ünitenin işlenmesinde önce öğrencilerin yaşantılarına başvurulmuş, onların o konularda bildikleri sorulmuştur. Bunun ardından, ünite ile ilgili olarak öyküsel nitelikte bazı bilgiler verilmiştir. Bu bir bilim anlatımı değildir; fakat bilimsel bir nitelik taşımaktadır. Yani doğru bilgilerdir.

Daha sonra, ünitenin konuları olarak, birkaç sorun (problem) ele alınmıştır. Sorunların her biri, ünitenin konularının ortaya çıkarılmasına yöneliktir. Örneğin, 1. Ünite ile ilgili olarak (1) Yıldızların yerlerini nasıl belirleyebiliriz? (2) Güneş sistemindeki başlıca gezegenlerin niteliği nedir: (3) Dünya bugünkü haline nasıl geldi? (4) Gecelerle gündüzlerin uzunlukları niçin değişiyor? (5) Mevsimler niçin değişiyor? (6) Doğru saati nasıl buluruz? Bu sorunların çözümüne ilişkin bilgiler verilmiştir. Gereklikçe deney ve gösteriler yapılmıştır. Bu suretle bilgilerin öğrenilmesi sağlanmıştır. Öğrenilenleri pekiştirmek için “alıştırma” ya da “uygulama” yaptırılmıştır.³⁹ Bu düzenleme, “öğrenme psikolojisi”nin (1) Güdüleme, (2) Sınama-Yanılma, (3) Pekiştirme ve (4) Alıştırma ilkelerine uygundur.

En sonra da “ek” ünite ve projeler verilmiştir. Bu da daha geniş bilgi edinmek isteyenler içindir.

Böyle bir program ve onun ders kitabında fizik, kimya ve biyoloji bilgilerine yer verilmeyle birlikte, bunların hiçbirinde bilimsel bir sınıflandırma yoktur. Bilgiler birbiriyle kaynaşmıştır. Bilim konuları, üniteye organik bir biçimde bağlanmıştır.

Sosyal bilgiler ve fen bilgisi derslerinin programlarının hazırlanmasında, bu güzel örnekten yararlanılabilir.

Sonuç ve Öneriler

1. Daha önce de olduğu gibi, Cumhuriyet döneminde, ilkokul programları, ilkokulların amaçlarını gerçekleştirmek için hazırlanmıştır. Bu amaçlar, genellikle yasa ile saptanır. Ancak Türkiye’de 1973’e kadar, genelgelerle ve bir ara tek parti döneminde, parti programına göre saptanmıştır.

Amaç, ilke ve yöntemlerin saptanmasında, özellikle Cumhuriyet’in ilk yıllarında, 1923’te Bakan İsmail Safa döneminde yayımlanan “Maarif Misakı” ya da “Umumi Maarif ve Terbiye Programı” adı verilen bir genelgenin etken olduğu görülmektedir. Atatürk’ün eğitim görüşlerini içeren bu genelge, 1925 yılında Maarif Vekâleti Mecmuası’nın 1. sayısında da yayımlanmıştır.⁴⁰ 1914 tarihli ilkokul programı 1913 tarihli Tedrisatı İptidaiye Kanunu Muvakkati’ne (geçici ilköğretim yasasına) göre hazırlanmıştı. Bu program, 1924’e kadar sürmüştür.

2. 1961 tarihli ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu’nda “İlköğretim, kadın ve erkek bütün Türklerin milli gayelerine uygun olarak, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir” diye tanımlanmış; bu genel hükümden sonra, ayrıca amaçlardan söz edilmemiştir. Buna, bir ölçüde, 1973’te çıkan Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 23. maddesinde yer verilmiştir. Bu yasadaki amaç da “iyi yurttaşlık, temel bilgi, beceri ve alışkanlıklar, milli ahlak; ilgi, istidat ve yeteneklerin geliştirilmesi ve üst öğrenime hazırlık” ile sınırlı tutulmuştur. Bu yasalardaki ilköğretim (temel eğitim) tanımı da, eski ilk ve ortaokullarla birlikte, sekiz yıllık bir eğitimi kapsamaktadır.

3. Son duruma göre, gerek “milli eğitimin amaçları” ve gerek “ilköğretimin amaçları”, daha önceki programlarda yer alan amaç ve hedeflerin hemen hepsini kapsamaktadır. Milli Eğitim Temel Kanunu’nun amaçlar kısmında Atatürk ilkeleri ve Türk Devrimi’ne bağlılık ön plana geçmekte ve anayasa hükümlerine bağlılık vurgulanmaktadır. Bu arada insan hakları, aile ve yurt sevgisi, demokratik eğitim, laik eğitim, beden ve ruh sağlıklı dengeli kişiler yetiştirilmesi istenmiştir. Bilimsellik, bireyin kendisinin ve toplumun mutluluğu için çalışmak, üretici ve toplum kalkınmasına yönelik bir eğitim uygulaması yapmak, Türk milli eğitiminin amaçları haline gelmiştir. İlköğretim de, bu amaçlardan kendisine düşen payı almaktadır. Bu da ilk kez, 1962’de program taslağı ile “İlköğretimin Amaçları”nda belirtilmiştir. Bu amaçlar, daha sonra, 1968 programına geçmiştir. Burada, daha somut amaç ve hedefler belirlenmiştir. Bunlar, İlköğretim Kurumları Yönetmeliği’nin 5. maddesinde de kısaca yer almıştır. Bu nedenle, biraz daha genel ve soyut bir nitelik kazanmıştır. Bununla birlikte, bazı eksikleri var ise de ilköğretimin amaçlarını özlü olarak kapsamaktadır.

4. İlkokullarda uygulanması istenen genel eğitim ve öğretim ilke ve yöntemleri, daha eski programlardaki ilke ve yöntemlere göre, çok daha ileridir. İkinci Meşrutiyet döneminde ezbercilik ile savaşılmış, düz anlatım yöntemi yerine soru-yanıt, yahut bunun ustalıkla kullanımı olan buldurucu (tekşifi) yöntemden Cumhuriyet döneminde hiç söz edilmez olmuştur. Bunun yerine gözlem, deney, iş ve yaşama ve daha sonraları da proje, sorun çözme yöntemlerini gerekli kılacak ilkeler geçmiştir.

1926 tarihli ilkokul programı ile getirilen bütün derslerin “hayat” ve “toplum” eksenini etrafında toplanması ilkesi, bugüne kadar varlığını korumuştur. “Toplu öğretim” ilkesi de ilköğretimin ilk üç yılından beşinci sınıfa kadar yükseltilmiştir. Toplu öğretimin öğretmen-

ler tarafından oldukça iyi uygulandığının görülmesi üzerine, 1936'dan itibaren ayrı "irtibat cetveli" yayımlanmasından da vazgeçilmiştir. Çok değişik kaynaktan öğretmen atandığı bugünlerde, böyle bir araca öncelikle gerek vardır.

"Öğrencinin kişisel çalışması" ilkesi 1926 programından itibaren benimsenmiş, proje yönteminin uygulanmasını gerektirmiştir. Bu yöntem, 1950'li yıllara kadar zayıf bir uygulama getirmiş ise de 1951'de Prof. Dr. K. V. Wofford'un köy eğitimini incelemek üzere yurda gelmesinden ve raporun yayımlanmasından sonra, bu yöntem, ilkokullarda uygulama alanı bulmuştur. Nihayet, 1968 programı ile temel yöntemler arasına girmiştir.

5. Öğretimde, "hayatilik", "güncellik" (aktüalite), okulun "gerçek bir topluluk" olması gibi ilkeler, 1940-1970 arasında uygulanmıştır. 1947'den itibaren Okul-Aile Birliklerinin kurulmasıyla okul ile aile arasında işbirliği yapma olanakları da sağlanmıştır.

İlkokulda "yakın yurt" ve "yakın zaman" ilkesi de çocuğun öğreniminde etkili olmuştur. Bu suretle öğrenciler, ileriki öğrenimleri ile temel kavramları somut bir şekilde öğrenme imkânına kavuşmuşlardır. Bunlardan daha önceleri pek söz edilmiyordu. İkinci Meşrutiyet döneminde bizde "ayani" öğretim olarak ilk kez ortaya çıkan bu ilke, Cumhuriyet döneminde, hiç değilse ilköğretimde kullanılan olağan bir ilke olmuştur. Bu ilkelere son programlarda da yer verilmiştir.

6. Cumhuriyet döneminden önceki ilkokul programına kıyasla, Cumhuriyet dönemi programlarında çok büyük değişiklikler görülmektedir. İlk kez 1926 programında derslerin her birinin ayrı ayrı hedeflerinden söz edilmiştir. Fakat bu hedefler, belirli davranışlara yönelik hedefler değildi. Daha genel nitelikli idi. Bu bakımdan bunlara "amaçlar" diyebiliriz. Bilindiği üzere hedefler, amaçlara varmayı sağlayan birer durak noktasıdır. Hedeflere ayrı ayrı varılarak amaçlara, amaçlara ayrı ayrı varılarak ereğe ulaşılır. 1980 yılından sonra hazırlanan programlarda, bu anlayışa yakın bir düzenleme benimsenmiştir. Bunun daha da geliştirilmesi gerekmektedir.

7. 26.5.1983 gün ve 86 sayılı Talim Terbiye Kurulu kararına göre, yeni bir "program modeli" belirlenmiştir. Bu kararda, her ünite ile ilgili "hedef ve davranışlar" saptanmıştır. Bu durumda, saptanacak hedeflerin davranışlara yönelik bir biçimde ifade edilmesi gerekir. Davranışların, hedeflere uygun olarak, "kişilerin ahlak ve sosyal yönüne" ilişkin biçimde düzenlenmesi beklenir. Çünkü bilindiği üzere, "davranış, her ne kadar psikolojide organizmanın ya da bireyin uyarılar karşısında yaptığı tepkilerin tümünü"⁴¹ kapsar ise de, eğitimde daha çok, "kişinin özellikle ahlak bakımından gösterdiği tutum ile ilgili hareketler"dir. Daha açık bir deyişle "davranış", bireyin -içinde bulunduğu toplumsal, ekonomik ve kültürel koşulları dolayısıyla- geliştirdiği ve onu, aynı durumdaki kimselere yaklaştıran hareketlerinin tümüne verilen genel bir addır.⁴²

Yayımlanan programlarda bu anlamda "davranış"ları pek göremiyoruz. Bir soru karşısında bir adın, bir tarihin söylenmesi ya da yazılması bir davranış olarak kabul edilmiştir. Örneğin, yayımlanan hayat bilgisi programında "okulunu tanıyabilme" bir hedef olarak gösterilmiş, "yeni sınıfın adını söyleme ya da yazma" da bir "davranış" olarak kabul edilmiştir.⁴³ Bu da kuşkusuz, psikolojik anlamda bir davranış olmakla birlikte, bizim eğitimde kullandığımız "davranış", daha başka toplumsal ya da ahlaki hareketleri öngörür. Bunun yanında, programda gerçekten uygun davranışlar da vardır: "Sıraları dikkatli kullanma, sınıf duvarlarını temiz tutma, sınıf eşyasına zarar vermeme" gibi.⁴⁴

Bu nedenle, bilimsel bir nitelik taşıdığı kuşkusuz olan yeni program yaklaşımının daha dikkatli yapılması gerekmektedir.⁴⁵

8. Öte taraftan, bu tür programlar, çok büyük hacimlerde hazırlanmaktadır. Bu da “kullanılabilirlik” bakımından bazı sorunlar yaratabilir. Bu konuda mukayeseli bir araştırma yapılmasının uygun olacağını düşünüyorum. Milli Eğitim Bakanlığı’nın ayrı program hazırlama girişimi bu endişemizi kısmen gidermiştir.

9. Yeni programlar hazırlanırken, daha önce yayımlanan programlara yöneltilen eleştirilerden de yararlanılmalıdır.

Bu araştırmada 1926 programından sonra yayımlanan programlarda ilke, yöntem ve konu bakımlarından nasıl bir gelişme olduğu ana çizgileriyle ortaya konmuştur. Bunlardan da yararlanılabilir. Bu durumlarda, ilk programların daha yaşamsal ve işlevsel olduğu da dikkati çekmektedir. Örneğin ilk programdaki din dersi müfredatı, bugünkü “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi” sözüne, bir ölçüde, daha uygun düşmektedir.

10. İlköğretim okullarının 8 yıla çıkarılması dolayısıyla, 1986 tarihli “Din Kültürü ve Ahlak” dersi programının bilimsel anlayışla yeniden ele alınması, bir gereksinim olarak görülmektedir. Hazırlanacak yeni programda çocuğun gelişim psikolojisi, kişilik eğitimi ve ahlak ilkeleri ön plana çıkarılmalıdır.

11. Bir de “Birleştirilmiş Sınıflı Köy Okulları” sorunumuz vardır. Bu amaçla, 1950’lerde Amerika’dan uzman getirilerek bu soruna bir çare bulunmuş ve bu, 1968 programında yer almıştır. Bugünkü programlarda bunlardan söz edilmemektedir. Bu okullarda bugün nasıl çalışıldığı yeni programlara yansımamıştır.

12. Cumhuriyet döneminde ilkokul programlarında en büyük değişiklik 1968 tarihinde olmuştur. 1968 programı, Milli Eğitim Bakanlığı’nın yürüttüğü 7-8 yıllık bir çalışmanın ürünüdür. Ülkemizin 14 ilindeki binlerce okulda uygulandıktan ve çeşitli toplantılarda değerlendirildikten sonra yürürlüğe konmuştur. Yeni çıkan hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve fen bilgisi programlarında, bu deneyimlerle belirlenen öğretim ilke ve yöntemler, yeni programlarda pek görülmemektedir. Bu programların birleştirilmiş sınıflarda nasıl uygulanacağına dair bir genelge henüz yayımlanmamıştır. Yayınlanacağına dair haberler alınmaktadır.

13. 1927 tarihinde yayımlanan köy okulları müfredat programı ve onu izleyen diğer köy okulları programlarında okulun, öğretim görevleri yanında, halkı eğitme görevleri de yer almıştır. 1948’de yayımlanan ilkokul programında köy, kent ve kasaba okulları programı birleştirilmiş halde verilmiş ve yalnız köy okullarında okutulacak hayat bilgisi dersi için, köye uygun konular da eklenmiştir.

14. Ayrıca, 1948 programında tarım-iş dersi de vardı. Bu dersin programı köylerde, kasabalarda ve koşulları elverişli olan kent okullarında uygulanıyordu. 1968 programında bu dersin konuları fen bilgisi dersi içine girmiştir. Köy çevresine etkin uyum yapmak durumunda olan köy çocuğu için bu durum bir eksiklik olarak görülüyor.

15. 1948 programında ve daha önceki 1936 programında ayrı bir ders olan “Yazı” dersi, 1968 programında Türkçe grubu dersler içine alınmıştır. O günden beri bu böyle devam etmektedir. Bunun hangisinin daha uygun olduğu araştırılmalıdır.

16. Genellikle sınıfların ve derslerin amaçları iyi saptanmıştır. Amaçlara uygun ders ve ko-

nuların düzenlenmesinde, özellikle uygulanmasında, aynı ölçüde başarılı olunduğu kuşkuludur. Programların yüklü olduğu, çeşitli Milli Eğitim Şuralarında daima dile getirilmiştir. Programlar hazırlanırken daha önceki Milli Eğitim Şuralarında yapılan eleştirilerden ve alınan kararlardan da yararlanılmalıdır.

Son olarak şunları söyleyebiliriz: İlköğretimde Cumhuriyet'in ilk yıllarında uygulanmaya çalışılan eğitim ilke ve yöntemleri, bunların içinde "iş" ya da "etkinlik" ilkesi, programlarda çok ısrarlı bir şekilde açıklanmıştır. Bu, "çocuktan hareket" ilkesinin de bir sonucu idi. Son programlarda bunlar eskisi gibi yer almamaktadır. Bu anlayış, giderek bizi "çocuğu merkeze alan" yeni bir öğretim anlayışından "öğretmeni merkeze alan" eski bir öğretim anlayışına götürebilir. Bundan sakınmak gerekir.

Tablo 1. 1915 Mekatib-i İptidaiye Umumiye Tâlimatnamesi'nde Üç Devreli ve Altı Sınıflı İlkokullar İçin Hazırlanmış Müfredat Programı

Oğleden önceki tedris edilecek dersler	Oğleden sonra tedris edilecek dersler
Kur'an-ı Kerim	El İşleri
Ma'rifat-ı Diniye	Ziraat
Müşahabat-ı Ahlakıye	Yazı
Türkçe, Kıraat, Sarf ve Nahiv	Resim
Tarih	Musiki (Gına)
Hesap ve Hendece	Terbiye-i Bedeniyye
Eğya Dersleri	

Tablo 2. 1926 Tarihli İlkokul Müfredat Programı

Dersler	I. Devre			II. Devre	
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Türkçe Alfabe	10	-	-	-	-
Kıraat	-	4	4	3	3
İmlâ	-	2	2	2	2
Tahrir Gramer (Kavaid)	-	-	-	1	1
Yazı	-	2	2	1	1
Doğ Dersi	-	-	1	1	1
Hayat Bilgisi	4	4	4	-	-
Hesap-Hendece	4	4	5	5	5
Tarih	-	-	-	2	2
Cografya	-	-	-	2	2
Tabiât Dersi	-	-	-	2	2
Eğya Dersi	-	-	-	-	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Resim-Fişih	4	4	4	2	2
Musiki	2	2	1	1	1
Jimnastik	2	2	2	2	1
(Ev İdaresi)	-	-	-	(1)	(1)
(Dikis)	-	-	-	(1)	(1)
Yekûn	26	26	26	26	26

(1) Ev İdaresi dersleri kız okullarına mahsusdur. Bunun için dördüncü sınıfta jimnastik dersinden bir saat alınacak ve beşinci sınıfta imlâ dersi de bu derse tahsis olunacaktır.

Kaynak: İlk Mekteplerin Müfredat Programı, İstanbul, Millî Matbaa, 1926, s. 5.

Tablo 3. 1936 Müfredat Programı Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

DERSLER	I. DEVRE			II. DEVRE	
	1. sınıf	2. sınıf	3. sınıf	4. sınıf	5. sınıf
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat dersleri	-	-	-	3	3
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Hesap Hendese	4	4	4	4	5
Resim-İş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Jimnastik	2	2	2	1	1
TOPLAM	26	26	26	26	26

Tablo 4. Beş Sınıflı Köy Okulu (1939-1940) Programı Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

DERSLER	SINIFLAR				
	1. sınıf	2. sınıf	3. sınıf	4. sınıf	5. sınıf
Hayat Bilgisi	3	3	4	-	-
Türkçe	10	9	8	5	5
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	2
Aile Bilgisi	-	-	-	1	1
Aritmetik (Geometri)	4	4	4	3	3
Resim	1	1	1	1	1
Yazı	-	1	1	1	1
TOPLAM	18	18	18	18	18

Tablo 5. 1948 Müfredat Programı Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

DERSLER	I. DEVRE			II. DEVRE	
	1. sınıf	2. sınıf	3. sınıf	4. sınıf	5. sınıf
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurttaşlık Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
Matematik	4	4	4	4	5
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Resim-İş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1
TOPLAM	26	26	26	26	26

Tablo 6. 1968 Müfredat Programı Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

DERSLER	I. DEVRE			II. DEVRE	
	1. sınıf	2. sınıf	3. sınıf	4. sınıf	5. sınıf
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurttaşlık Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
Matematik	4	4	4	4	5
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Resim-İş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1
TOPLAM	26	26	26	26	26

Tablo 7. 1968 Programlarına Göre Normal Öğretim Yapan Okulların Haftalık Ders Süreleri

DERSLER	SINIFLAR									
	Sınıf: I Dakika		Sınıf: II Dakika		Sınıf: III Dakika		Sınıf: IV Dakika		Sınıf: V Dakika	
	Mik.	Top.	Mik.	Top.	Mik.	Top.	Mik.	Top.	Mik.	Top.
Hayat Bilgisi	200		240		240					
Planlama	120		120		120					
Değerlendirme	200	580	200	620	200	620				
Eğitsel Çalışmalar	60		60		60					
Sosyal Bilgiler							240		200	
Planlama							50		50	
Değerlendirme							80	430	80	390
Eğitsel Çalışmalar							60		60	
Fen ve Tabiat Bilgisi							200		200	
Planlama							70	390	70	390
Değerlendirme							120		120	
Din Bilgisi							40		40	
Türkçe (Yazı)	400		360		360		240		240	
Matematik	200		200		200		160		200	
Resim-İş	120		120		120		80		80	
Müzik	40		40		40		40		40	
Beden Eğitimi	80		80		80		40		40	
TOPLAM	1420		1420		1420		1420		1240	

Kaynak: İlkokul Programı, 1968, s. 269.

Tablo 8. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 21.4.1986 Tarih ve 91 Sayılı Kararı İle Kabul Edilen İlkokul Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

Dersler	Sınıflar				
	I	II	III	IV	V
Türkçe	10	10	10	6	6
Matematik	5	5	5	4	4
Hayat Bilgisi	5	5	5	-	-
Fen Bilgisi	-	-	-	4	4
Sosyal Bilgiler	-	-	-	3	3
Din Kültürü ve Ahlak	-	-	-	2	2
Resim-İş	1	1	1	2	2
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	3	3	3	3	3
Toplam	25	25	25	25	25

Not: "Rehberlik ve Eğitim Çalışmaları", 1., 2. ve 3. sınıflarda "Hayat Bilgisi"; 4. ve 5. sınıflarda ise, "Sosyal Bilgiler" dersleri içinde yapılacaktır.

Kaynak: 8.9.1986 Tarih ve 2216 Sayılı Tebliğler Dergisi

Tablo 9. İlköğretim Okulu Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

DERSLER	1. sınıf	2. sınıf	3. sınıf	4. sınıf	5. sınıf	6. sınıf	7. sınıf	8. sınıf
Türkçe	12	12	12	6	6	5	5	5
Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
Hayat Bilgisi	5	5	5	-	-	-	-	-
Fen Bilgisi	-	-	-	3	3	3	3	3
Sosyal Bilgiler	-	-	-	3	3	3	3	-
Vatandaşlık ve İnsan Hakları	-	-	-	-	-	-	1	1
T.C.İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	-	-	-	-	2
Yabancı Dil	-	-	-	2	2	4	4	4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	-	-	-	2	2	2	2	2
Resim-İş	2	2	2	1	1	1	1	1
Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	1	1	1
İş Eğitimi	-	-	-	2	2	2	2	2
Trafik ve İlk Yardım Eğitimi	-	-	-	-	-	1	-	1
Bireysel ve Toplu Etkinlik	3	3	3	-	-	-	-	-
Seçmeli Ders	-	-	-	4	4	3	3	3
TOPLAM	30	30	30	30	30	30	30	30

Kaynak: M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu'nun 10.09.1997 Tarih ve 143 sayılı kararı.

NOT:

1. Rehberlik ve eğitici çalışmalar kapsamındaki öğrenci kişilik hizmetleri, haftalık ders saatleri dışında yürütülür. Rehberlik ve eğitici çalışmalar ile ilgili faaliyetleri yürütülen öğretmenler, bu görevlerine karşılık haftada 3 saat üzerinden ücretli ek ders görevi yapmış sayılırlar. Bu görev, haftalık zorunlu ek ders görevi içinde verilir ve ücret ödenir.
2. Türkçenin doğru ve güzel konuşulması için, ihtiyaç duyulması halinde; seçmeli derslere ayrılan sürenin tamamı veya bir kısmı Türkçe dersine ilave olarak ayrılır.
3. Okutulan yabancı dil dersinin takviyesi amacıyla seçmeli derslere ayrılan sürenin en fazla iki saati yabancı dil dersine ilave olarak ayrılabilir.
4. Seçmeli derslere ait sürenin tamamının veya bir kısmının Türkçe veya yabancı dil derslerinden herhangi birine ayrılması halinde, bu ders saatleri için ayrı ayrı not takdiri yapılmaz. Takviye edilen dersle birlikte tek notla değerlendirme yapılır.
5. Okul yönetimince; öğretim yılı başında okulun ve çevrenin şartları, öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçları ile velilerin de görüşleri dikkate alınarak "seçmeli dersler listesi"nden, okutulacak seçmeli dersler belirlenir.
6. İlköğretimin ilk üç sınıfındaki bireysel ve toplu etkinlik saatlerinde öğrencilerin bireysel farklılıkları

7. 1997-1998 öğretim yılında, ikinci sınıf ve ikinci sınıftaki yabancı dil dersinin oturumlarının minimum saatleri aşağıdaki gibidir. Buna göre ikinci sınıf Türkçe veya seçmeli dersler kapsamında değeri nedir?

8. 1997-1998 öğretim yılında, ikinci ve ikinci sınıf sosyal bilgiler derslerinde, ikinci ve yedinci sınıf milli tarih ve millî coğrafya programları uygulanır.

Tablo 10. İlköğretim Okulu Seçmeli Dersler Listesi*

DERSİN ADI	YIL OLARAK SÜRESİ	HAFTALIK DERS SAATI
Beslenme Bilgisi	1-2	1-2
Bilgisayar	1-5	1-2
Çiçekçilik	1-5	1-2
Dramatizasyon	1-3	1-2
Güzel Konuşma ve Yazma	1-5	1-2
Güzel Yazı Çalışmaları	1-5	1-2
Halk Oyunları	1-3	1-2
İkinci Yabancı Dil	1-5	1-3
Kooperatifçilik	1-5	1-2
Koro Çalışmaları	1-3	1-2
Kütüphane Bilgisi	1-5	1-2
Müzik	1-3	1-2
Pratik Hayvancılık	1-5	1-2
Sağlık Eğitimi	1-2	1-2
Sanat Eğitimi	1-3	1-2
Spor Etkinlikleri	1-3	1-2
Turizm Rehberliği	1-3	1-2
Uygulamalı Tarım	1-5	1-2
Yerel El Sanatları	1-5	1-2

*1998-99 öğretim yılından itibaren bu dersler, bilgisayar, dramatizasyon, güzel konuşma ve yazma, yerel el sanatları, ikinci yabancı dil, turizm, uygulamalı tarım olmak üzere yedi dersle sınırlandırılmıştır.